

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta (HE 275/2022 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan ja lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- lakivaliokunta LaVL 32/2022 vp
- perustuslakivaliokunta PeVL 99/2022 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Marko Meriniemi, sisäministeriö
- esittelijäneuvos Mikko Eteläpää, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- esittelijäneuvos Juha Haapamäki, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- lainsäädäntöneuvos Lauri Rautio, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Katja Repo, oikeusministeriö
- käräjätuomari Johanna Nevalainen, Helsingin käräjäoikeus
- valtionsyyttäjä Heidi Savurinne, Syyttäjälaitos
- rikostarkastaja Kimmo Sainio, Helsingin poliisilaitos
- rikosylikomisario Kimmo Hyvärinen, Itä-Uudenmaan poliisilaitos
- apulaispoliisipäällikkö Seppo Kujala, Itä-Uudenmaan poliisilaitos
- rikostarkastaja Heidi Björk, keskusrikospoliisi
- poliisitarkastaja Kari Siivo, Poliisihallitus
- asianajaja Jussi Sarvikivi, Suomen Asianajajaliitto
- professori Sakari Melander
- professori Matti Tolvanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Rikosseuraamuslaitos
- Rajavartiolaitos
- suojelupoliisi

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

- Tulli
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
- Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Rikosuhripäivystys

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi poliisilakia. Muutosten tarkoituksena on ensinnäkin selventää poliisilain sellaisia säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi eräitä salaisen tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia, jotka perustuvat voimassa olevasta sääntelystä erityisesti laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä esiin nousseisiin seikkoihin.

Etsintäkuulutetun kiinniottamista koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että se kattaisi myös sellaisen muun henkilön kuin etsintäkuulutetun henkilön, jonka tuomioistuimien on määrännyt noudettavaksi tuomioistuimeen, vangittavaksi tai otettavaksi säilöön.

Salaisten tiedonhankintakeinojen osalta ehdotetaan, että lupaa telekuuntelulle tai -valvonnalle ei enää jatkossa lähtökohtaisesti rajoitettaisi vain tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin teleosoitteisiin tai telepätelaitteisiin.

Peitelty tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä ennalta estettäessä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai sukupuoliseellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa. Peitetoiminnan käytön osalta ehdotetaan, että tappoa, murhaa tai surmaa estettäessä ei enää jatkossa olisi rikollisen toiminnan suunnitelmallisuutta, järjestäytyneisyyttä tai ammattimaisuutta taikka ennakoitavissa olevaa jatkuvuutta tai toistuvuutta koskevaa lisäedellytystä. Lisäksi peitetoiminnassa tehtäviä rikoksia koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettaviksi toimivaltasäännösten muotoon.

Ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin tiettyjen uusien rikosten selvittämisessä, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Esityksen lähtökohtia

Hallituksen esityksessä poliisilakiin (872/2011) ehdotetuilla muutoksilla pyritään selventämään käytännössä epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi osoittautuneita säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

tehtäväksi eräitä salaisen tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia, jotka perustuvat erityisesti laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä esiin nousseisiin seikkoihin. Esityksessä ehdotetaan myös laajennettavaksi eräiden toimivaltuuksien käyttöä.

Eduskunnan käsiteltävänä on samaan aikaan hallituksen esitys pakkokeinolain ja esitutkintalain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 217/2022 vp), josta hallintovaliokunta on antanut lakivaliokunnalle lausunnon (HaVL 37/2022 vp). Poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 5 lukuun käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset perustuvat olennaisilta osiltaan salaisia pakkokeinoja koskevan pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin ehdotettuihin muutoksiin. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää olennaisesti samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen kuin salaisia pakkokeinoja rikosten selvittämiseen. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää rikosten paljastamiseen vain, jos kysymyksessä on laissa tarkemmin säädetty maanpetos- tai terrorismirikos. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan tietyissä tapauksissa käyttää myös vaaran torjumiseen.

Pakkokeinolaki (806/2011), esitutkintalaki (805/2011) ja poliisilaki ovat tulleet voimaan samaan aikaan vuoden 2014 alusta. Mainittujen lakien kokonaisuudistus on valmisteltu esitutkinta- ja pakkokeinokomiteassa (komiteanmietintö 2009:2, HE 222/2010 vp ja HE 224/2010 vp). Hallintovaliokunta pitää perusteltuna sitä jo aiemmassa lainvalmistelukäytännössä omaksuttua lähtökohtaa, että pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja ja poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä uudistetaan yhdenmukaisesti ja että sääntely on tältä osin mahdollisimman samansisältöistä.

Hallintovaliokunta on useissa yhteyksissä kiinnittänyt huomiota siihen, että poliisin tehtävät ovat turvallisuusympäristön muutosten johdosta lisääntyneet ja monimutkaistuneet. Yhtenä esimerkkinä tästä järjestäytyneen rikollisuuden arvioidaan Suomessakin edelleen kasvavan, kansainvälistyvän ja kovenevan. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös muuttuvassa toimintaympäristössä huolehditaan siitä, että poliisi voi tehokkaasti estää ja paljastaa rikoksia.

Poliisin toimivaltuuksilla puututaan usein toimenpiteen kohteena olevan henkilön perusoikeuksiin, jopa niiden ydinalueelle. Perusoikeuksien huomioimisella onkin poliisin toimivaltuuksia koskevassa lainsäädännössä korostunut merkitys. Samaa aikaan on selvää, että rikosten estäminen, paljastaminen ja eräiden vaarojen torjuminen ovat tavoitteita, joiden saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttävät. Valiokunta toteaa, ettei hallituksen esityksessä ehdoteta poliisille kokonaan uusia toimivaltuuksia, vaan laajennettavaksi eräiltä osin niiden käyttöalaa. Poliisin toimivaltuuksien käytön keskeinen periaate on, ettei kenenkään oikeuksiin puututa ilman laillista perustetta eikä silloinkaan enempää kuin on välttämätöntä yhteiskunnan ja toisten yksilöiden etujen ja oikeuksien turvaamiseksi.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 99/2022 vp) mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä vain, jos valiokunnan sen 5 luvun 25 §:stä tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon. Hallintovaliokunta käsittelee mainittua perustuslakivaliokunnan valtiosääntöistä huomautusta ja muita huomautuksia jäljempänä.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

Hallituksen esityksestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella hallintovaliokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Hallintovaliokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä tästä mietinnöstä ilmenevin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Etsintäkuulutetun ja muun henkilön kiinniottaminen

Hallituksen esityksessä ehdotetaan etsintäkuulutetun kiinniottamista koskevan sääntelyn muuttamista niin, että se kattaa myös sellaisen muun henkilön kuin etsintäkuulutetun henkilön, jonka tuomioistuin on määrännyt noudettavaksi tuomioistuimeen, vangittavaksi tai otettavaksi säilöön. Ehdotetun poliisilain 2 luvun 3 §:n säännöksen taustalla on eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu (EOAK/23/2017), jossa on kysymys siitä, onko säädösperusta oikeuteen tuotavaksi määrättyjen henkilöiden osalta asianmukainen. Hallintovaliokunta pitää ehdotettua säännöstä perusteltuna.

Lakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (LaVL 32/2022 vp) huomiota siihen hallintovaliokunnan asiantuntijakuulemisessakin esiin tuotuun seikkaan, että voimassa oleva sääntely on etsintäkuulutuksen määritelmän, sen antamisen edellytysten ja päätöksenteon osalta puutteellista. Hallintovaliokunta toteaa lakivaliokunnan tavoin, että asiaan liittyvät kysymykset edellyttävät huolellista ja erillistä lainvalmistelua, kun otetaan huomioon asian merkityksellisyys ja liitännät perusoikeuksiin.

Telekuuntelusta ja televalvonnasta päättäminen

Poliisilain 5 luvun 7 §:ssä säädetään telekuuntelusta päättämisestä ja 10 §:ssä televalvonnasta päättämisestä. Sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että telekuuntelu- ja televalvontalupaa ei jatkossa haeta ja määrätä tuomioistuimessa tiettyjä yksilöityjä teleosoitteita tai telepäätelaitteita koskien, vaan lupaa haetaan ja se määrätään henkilösidonnoisesti. Tämä tarkoittaa sitä, ettei poliisin tarvitse hakea erikseen yksittäisiä lupia kullekin teleosoitteelle tai -päätelaitteelle, jotka selviävät telekuunteluluvan myöntämisen jälkeen. Teleosoite ja -päätelaite mainitaan hakemuksessa ja päätöksessä vain, jos luvan kohteena oleva henkilö on tuntematon. Poliisilaissa ehdotetaan säädettäväksi myös, että pidättämiseen oikeutettu virkamies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon.

Tuomioistuin päättää ehdotuksen mukaan edelleen henkilöstä, jonka viestintään telekuuntelun tai televalvonnan on tarkoitus kohdistua. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan käytännössä telekuuntelun tai televalvonnan laajuus ja kohdistuminen henkilön hallussa olevaan tai muuten hänen käyttämäkseen oletettuun laitteeseen tai osoitteeseen jää riippumaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksestä. Ehdotus merkitsee perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan huomattavaa ja periaatteellisesti merkittävää muutosta perustuslain 10 §:ssä turvatun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan rajoittamista koskevaan lainsäädäntöön.

Perustuslakivaliokunta on jo ennen perusoikeusuudistuksen voimaantuloa pitänyt oleellisena oikeusturvakysymyksenä, että telekuunteluvaltuuden edellytyksenä on aina riippumattoman tuomioistuimen yksittäistapauksessa konkreettisen rikosepäilyn johdosta antama lupa (PeVL 8/1994

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

vp, s. 2/II). Myöhemmässä käytännössä valiokunta on muun muassa torjunut ehdotuksen telekuuntelun mahdollistamisesta lyhytaikaisesti ilman tuomioistuimen lupaa (PeVL 67/2010 vp, s. 5/I). Perustuslakivaliokunta on lisäksi pitänyt aiheellisena sen harkitsemista, että muitakin salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaa ratkaisutoimivaltaa osoitettaisiin tuomioistuinten toimivaltaan (PeVL 67/2010 vp, s. 5/II).

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan nyt ehdotettu muutos on omiaan heikentämään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevaa oikeussuojaa. Perustuslakivaliokunta ei pidä ehdotukselle esitettyjä perusteluita nyt käsillä olevassa sääntely-yhteydessä erityisen vakuuttavina. Perustuslakivaliokunnan mielestä hallintovaliokunnan tulisi harkita sääntelyn muuttamista luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan paremmin huomioon ottavaksi.

Hallintovaliokunta toteaa, että hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutettaviksi teletiedonhankintakeinojen edellytyksiä koskevaa sääntelyä tai esimerkiksi sitä, mihin liittyisiin tai laitteisiin teletiedonhankintakeinoja voidaan kohdistaa. Kysymys on päätöksentekotason muuttamisesta asiassa, jossa pidättämiseen oikeutetulla poliisimiehellä tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä on nykyisinkin vahva asema. Hallintovaliokunta korostaa, että ehdotetun sääntelyn mukaan pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen on tehtävä toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai -päätelaitteista erillinen päätös, jossa on nimenomaisesti perusteltava syyt niiden valitsemiselle. Perusteluvollisuus tarkentuu nykyisestä, ja päätös voi olla myös laillisuusvalvonnan kohteena. Valiokunnalle esitetyn arvion mukaan ehdotus parantaa näiltä osin luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa.

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamista koskevassa poliisilain 5 luvun 58 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että tiedonhankinnan kohteelle telekuuntelusta tai televalvonnasta tehtävässä ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Myös tällä on merkitystä tiedonhankinnan kohteen oikeusturvatakeiden ja tuomioistuimen tiedonsaannin kannalta. Kohteelle ilmoittamisesta on pykälän voimassa olevan 4 momentin mukaan samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle. Lisäksi valiokunta toteaa, että velvollisuus keskeyttää telekuuntelu poliisilain 5 luvun 56 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa ehdotetaan säilytettäväksi nykyisellään. Televalvonta kuitenkin lisätään kyseiseen säännökseen, minkä voidaan myös katsoa osaltaan vahvistavan luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa.

Valiokunnan saaman selvityksen perusteella toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai -päätelaitteiden valintaa koskevaan päätökseen kohdistuvaa valvontaa helpottaisi, jos päätöksessä mainittaisiin tuomioistuimen lupa, johon toimenpide perustuu tai kyseinen lupa liitettäisiin päätökseen. Valiokunta toteaa tässä yhteydessä myös, että ehdotettujen lainmuutosten johdosta on tarkoitus tarkastella esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) muutostarpeita. Poliisilain 5 luvun 65 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisestä ja valvonnasta sekä toimenpiteiden kirjaamisesta ja valvontaa varten annettavista selvityksistä.

Hallintovaliokunta pitää poliisilain 5 luvun 7 ja 10 §:ään ehdotettuja muutoksia perusteltuina eikä ehdota niihin muutoksia.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Poliisilain 5 luvun 25 §:ssä säädetään teknisestä laitteesta, jolla hankitaan telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietoja. Poliisi saa pykälän 1 momentin mukaan rikoksen estämiseksi hankkia teknisellä laitteella telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Poliisi saa voimassa olevan pykälän 2 momentin mukaan käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että viimeksi mainittu säännös poistetaan 2 momentista.

Perustelujen mukaan teknisten ratkaisujen monipuolistuessa ja kehittyessä ei voida pitää enää perusteltuna, että mainittuun toimintaan tulee jatkossakin hankkia ainoastaan laitteita, jotka soveltuvat vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. On mahdollista, että pelkästään tähän tarkoitukseen soveltuvia laitteita ei jatkossa ole enää saatavilla tai niiden hankkiminen ei ainakaan ole kokonaistaloudellisesti perusteltua. Kaikissa tilanteissa ei myöskään voida pitää luotettavana, että laajempaan käyttöön soveltuvien laitteiden ominaisuuksia pyritään teknisesti rajoittamaan. Hallintovaliokunta toteaa tältä osin myös, että poliisilain salaista tiedonhankintaa koskevassa sääntelyssä painotetaan käytettävien laitteiden ominaisuuksien sijaan sitä, mitä laitteilla saa tehdä.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että valiokunta on aikaisemmin nimenomaisesti edellyttänyt nyt poistettavaksi ehdotetun kaltaisen rajoituksen lisäämistä lakiin edellytyksenä tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämiselle (PeVL 11/2005 vp, s. 9). Hallituksen esityksessä viitataan perusteluna nyt ehdotetulle muutokselle muun muassa siihen, ettei sääntelyä enää voida pitää perusteltuna ja ettei vastaavanlaista rajoitusta sisälly perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyyn siviilitiedustelua koskevaan poliisilain 5 a lukuun.

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan ehdotetulle poistolle ei ole esitetty riittäviä perusteita. Säännös tulee joko säilyttää tältä osin voimassa olevassa muodossaan tai muuten säädöspäätöksellään huolehtia valvonnallisista ja teknisistä keinoista siitä, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Tällainen muutos on edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Hallintovaliokunta ehdottaa perustuslakivaliokunnan säätämisyjärjestystä koskevan huomautuksen huomioon ottamiseksi poliisilain 5 luvun 25 §:n 2 momentin poistamista lakiehdotuksesta, eikä voimassa olevaa sääntelyä näin ollen muuteta. Eduskuntakäsittelyssä ei ole käytettävissä olevan ajan puitteissa mahdollista selvittää muita sääntelyvaihtoehtoja valvonnallisiksi ja teknisiksi keinoiksi sen varmistamiseksi, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että näitä keinoja tulevia lainsäädäntötarpeita varten selvitetään.

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan poliisilaissa telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai vaaran torju-

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

miseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä tai paljastamista varten lupa tai päätös on annettu. Poliisilain 5 luvun 54 §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että ylimääräistä tietoa saa käyttää säännöksen mukaisten edellytysten täytyessä myös silloin, kun kyse on lahjuksen antamisesta, lahjomisesta elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottamisesta, virkasalaisuuden rikkomisesta tai virka-aseman väärinkäyttämisestä taikka huumausainerikoksesta.

Ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely poliisilaisissa on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 67/2010 vp, s. 4—5, PeVL 33/2013 vp, s. 5—7). Perustuslakivaliokunta on tarkastellut sääntelyä perustuslain 10 §:ssä turvatuun luottamukselliseen viestin salaisuuden kannalta. Perustuslakivaliokunnan mukaan on selvää, että kaikki sinänsä laillisella salaisella pakkokeinolla saatu ylimääräinen tieto ei voi olla rajoituksetta käytettävissä minkä tahansa rikoksen selvittämiseen. Luottamukselliseen viestin salaisuutta turvaavan säännöksen ensisijaisena tarkoituksena on suojata luottamukselliseksi tarkoitettujen viestin sisältö ulkopuolisilta. Viestin sisältö ei menetä perustuslain suojaa pelkästään sen perusteella, että esimerkiksi telekuuntelun avulla on saatu tieto siitä. Perustuslain 10 §:n sääntely rajoittaa viestin sisällön käyttöä tämän jälkeenkin. Tämä on olennaista myös sen vuoksi, että salaisen pakkokeinon kohteeksi voi joutua kuuntelun varsinaisen kohteen lisäksi myös ulkopuolinen henkilö. Lisäksi on perustuslakivaliokunnan mukaan huomattava, että ylimääräisen tiedon käytön salliminen muiden vakavuusasteeltaan vähäisempien rikosten kuin kunkin telepakkokeinon perusterikosten selvittämiseen merkitsee eräänlaista välillistä telepakkokeinon käytön rajoittamisen väljennystä (PeVL 33/2013 vp, s. 6/II).

Perustuslakivaliokunnan mukaan estettä ei ole ollut sille, että ylimääräisen tiedon käyttöä koskevan säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin ja jotka täyttävät perustuslain 10 §:ssä luottamukselliseen viestin salaisuuden rajoittamiselle asetetut vaatimukset (PeVL 33/2013 vp, s. 7/I).

Perustuslakivaliokunta on edellä todetun mukaisesti suhtautunut pidättyvästi ylimääräisen tiedon käytön sallimiseen sellaisten rikosten selvittämisessä, joista säädetty ankarin rangaistus on vähemmän kuin kolme vuotta vankeutta. Valiokunnan lausuntokäytännön valossa lievemmin rangaistavien rikosten ottaminen poliisilain 5 luvun 54 §:n sääntelyn piiriin on siten poikkeuksellista. Perustuslakivaliokunta ei pidä nyt ehdotettuja laajennuksia sääntelyyn perustuslain 10 §:n kannalta asianmukaisina.

Perustuslakivaliokunta ei aikaisemmin ole pitänyt ongelmattomana sääntelyä, joka olisi merkinnyt ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista sellaisten rikosten yhteydessä, joista käytännössä useimmiten seuraa vain sakkorangaistus (PeVL 33/2013 vp, s. 7/I). Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan hallintovaliokunnan tulee vielä tätä taustaa vasten arvioida tarkasti poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momenttiin nyt ehdotettujen rikosten lisäämisen perusteltavuutta.

Hallintovaliokunta toteaa, että ylimääräinen tieto voidaan katsoa tiedoksi, joka on saatu lainmukaisen tiedonhankintakeinon sivutuotteena siten, että se ei ole ollut toimenpiteiden varsinaisena tai suunniteltuna tarkoituksena. Lainmukaisen toimenpiteen yhteydessä saatu tieto on syytä erot-

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

taa lainvastaisesti esimerkiksi kuuntelukieltä rikkomalla saadusta informaatiosta, joka ei ole tässä yhteydessä tarkoitettua ylimääräistä tietoa.

Ylimääräistä tietoa saa poliisilain 5 luvun 54 §:n mukaan käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tiedonhankintakeinoja, jolla tieto on saatu. Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Kuten perustuslakivaliokunnan lausunnostakin ilmenee, estettä ei ole ollut sille, että ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaan säännökseen on otettu sellaisiakin rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, jotka vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleviin rikoksiin. Voimassa olevassa laissa tällaisia rikoksia ovat järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen; pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano; törkeä kotirauhan rikkominen; vapaudenriisto, lapsikaappaus, laitton uhkaus tai pakottaminen; kiristys; sekä yleisvaarallisen rikoksen valmistelu. Kaikki ylimääräisen tiedon käyttämisestä koskevassa perusterikosluettelossa nykyisin olevat rikokset ovat sellaisia, joista on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Hallintovaliokunta on aiemmin poliisi- ja pakkokeinolakiehdotusten käsittelyn yhteydessä pitänyt rikosentorjunnan ja kansalaisten oikeustajun näkökulmasta valitettavana, että rajat ylimääräisen tiedon hyödyntämiselle rikosten selvittämisessä ovat valtiosääntöoikeudellisista syistä näin tiukat (HaVM 20/2013 vp —HE 16/2013 vp).

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ei tarkemmin eritellä, mitkä perusterikosluetteloon lisättäviksi ehdotetut rikokset ovat perustuslain 10 §:n kannalta ongelmallisia. Hallintovaliokunta toteaa, että perustuslakivaliokunta on toistuvasti katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin (HE 309/1993 vp s. 54, PeVL 2/1996 vp s. 2, PeVL 66/2010 vp, s. 7, PeVL 67/2010 vp, s. 4, PeVL 32/2013 vp s. 3, PeVL 33/2013 vp s. 3). Hallintovaliokunnan käsityksen mukaan asiaa ei ole syytä käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen osalta arvioida toisin.

Hallintovaliokunta on lakivaliokunnalle pakkokeinolakiehdotuksesta antamassaan lausunnossa (HaVL 37/2022 vp) pitänyt perusteltuna, että ylimääräistä tietoa voidaan ehdotuksen mukaan käyttää nykyistä useamman rikoksen selvittämisessä (esim. huumausainerikos). Nykyisen sääntelyn perusteella törkeän huumausainerikoksen johdosta tehdyssä telekuuntelussa kertyneen ylimääräisen tiedon käyttäminen huumausainerikoksen selvittämiseksi ei ole mahdollista. Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että huumausainerikokset liittyvät usein vakavampien rikosten tekemiseen tai niiden kanssa samaan rikoskokonaisuuteen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ylimääräistä tietoa ei käytännössä juurikaan käytetä ylimääräisen tiedon käytön mahdollistavien perusterikosten lievempien ilmenemismuotojen selvittämisessä, vaan ylimääräisen tiedon käyttäminen liittyy yleensä perusterikosten vakavampiin ilmenemismuotoihin. Tällöin kysymys voi olla järjestäytyneen tai muuten ammattimaisen rikollisuuden toiminnasta. Näissä tapauksissa ylimääräistä tietoa voi tyypillisesti olla käytettävissä ja tällaisen tiedon käytöllä voidaan arvioida olevan merkitystä kokonaisuuden selvittämisen kannalta.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

Perustuslakivaliokunta on voimassa olevaa lainsäädäntöä säädettäessä tehnyt samankaltaista vertailua esimerkiksi televalvonnan edellytyksiä koskevan poliisilain 5 luvun 8 §:n osalta ja hyväksynyt siinä yhteydessä, että huumausainerikos sisällytetään yhdeksi televalvonnan mahdollistamista rikosnimikkeistä (HE 224/2010 vp, PeVL 67/2010 vp, s. 3—4). Poliisille voidaan poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentin johdosta antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai lainkohdassa erikseen mainittuun rikokseen, kuten huumausainerikoksesta. Hallintovaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että televalvontaa ei sen sijaan säännöksen perusteella saada kohdistaa esimerkiksi perusmuotoiseen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, pahoinpitelyyn tai vapaudenriistoon. Poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentin perusteella ylimääräistä tietoa kuitenkin saadaan käyttää myös, jos kyse on jostakin näistä rikoksista.

Hallintovaliokunta toteaa, että huumausainerikosten yleinen haitallisuus sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta perustelee ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista rikoksen selvittämisessä. Selvityksen mukaan salaisilla tiedonhankintakeinoilla saadun ylimääräisen tiedon laatuun ja luonteeseen vaikuttaa myös se, että tiedonhankintakeinojen perusterikokset ovat jo itsessään melko vakavia. Tämä osaltaan vaikuttaa siihen, että sellaiset rikokset, joista seuraisi sakkoa, eivät tule ylimääräisenä tietona käytettäviksi. Hallintovaliokunta pitää edellä todetuista syistä perusteltuna, että huumausainerikos sisällytetään ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentin perusterikosluekseen, kuten hallituksen esityksessä on ehdotettu.

Ylimääräistä tietoa saa ehdotuksen mukaan käyttää myös lahjus- ja virkarikosten selvittämisessä. Esimerkiksi tuomareiden, syyttäjien, poliisien ja vanginvartijoiden tehtävissä on kysymys merkittävästä julkisen vallan välittömästi ihmisiin kohdistuvasta käytöstä. Vallankäyttöä sisältyy myös virkoihin, joissa osallistutaan yhteiskunnan resurssien käyttöä koskevaan päätöksentekoon (esim. Huoltovarmuuskeskus). Valiokunta pitää selvänä, että esimerkiksi tällaiseen toimintaan liittyvä korruptio on monin tavoin haitallista sekä yksittäisille kansalaisille että koko yhteiskunnalle. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että Suomessa esiintyvä korruptio on suurelta osin piilorikollisuutta, ja viranomaisten tietoon tulee näin ollen vain osa korruptiivisista rikoksista (Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi korruptionvastaiseksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2021—2023).

Käytännössä korruptioepäilyjä on ollut esimerkiksi törkeiden huumausainerikosten yhteydessä. Kyseisiin rikoksiin liittyy tavanomaisesti paljon rahaa, jolloin tekijöiden tarve vaikuttaa viranomaisten toimintaan on usein suuri. Talousrikosten yhteydessä kyse voi myös olla esimerkiksi merkittäviin julkisiin hankintoihin liittyvistä tiedoista, joihin liittyy merkittävässä määrin julkisen vallan käyttöä. Korruptiorikokset ja ammatti- ja liiketoiminnan yhteydessä tapahtuvat virkarikokset, kuten esimerkiksi virka-aseman väärinkäyttäminen, vaikuttavat haitallisesti yhteiskuntamoraaliin, ja niiden selvittämisintressi on suuri. Virkarikossäännöksillä pyritään turvaamaan virkatoimien lainmukaisuus ja riippumattomuus epäasialliselta vaikuttamiselta. Koska virkamiehillä on laaja oikeus tehdä kansalaisia velvoittavia päätöksiä, epäasiallista virkatoimintaan vaikuttamista on pidettävä vahingollisena koko yhteiskunnalle.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

Hallintovaliokunta toteaa, että myös lahjuksen antamisen, lahjomisen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottamisen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottamisen, virkasalaisuuden rikkomisen ja virka-aseman väärinkäyttämisen lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentin perusterikosluetteloon on hallituksen esityksessä ehdotuin tavoin perusteltua.

Hallintovaliokunta tähdentää, että arvioitaessa ylimääräisen tiedon käyttämistä poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentissa mainittujen rikosten selvittämisessä on otettava huomioon muun ohella lain 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettu suhteellisuusperiaate, jonka mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Merkitystä on annettava erityisesti sille, kuinka vakava kulloinkin kysymyksessä oleva rikoksen ilmenemismuoto on käsillä, ja rikoksen selvittämisen tärkeydelle.

Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että mainittu ylimääräisen tiedon käyttämistä koskeva perusterikosluettelo vastaa mahdollisimman hyvin muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksia. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi laittomien ampuma-aseiden määrän merkittävään lisääntymiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että ampuma-aserikoksen lisäämistä perusterikosluetteloon selvitetään. Valiokunta viittaa tältä osin lakivaliokunnan mietintöön LaVM 30/2022 vp — HE 217/2022 vp.

Muita huomioita

Hallintovaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esiin eräitä muitakin poliisilain muutostarpeita, jotka eivät sisälly nyt käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen. Esityksen perusteluista ilmenee, että tarkoituksena on ollut tässä yhteydessä tehdä poliisilain 5 lukuun pakkokeinolain 10 lukuun ehdotettuja muutoksia vastaavat muutokset sekä eräät muut välttämättömiksi arvioidut muutokset. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että lainsäädännön toimivuutta muiltakin osin edelleen seurataan.

Valiokunta toteaa, että useat poliisilakiin ehdotetut muutokset ovat varsin keskeisiä sekä toimivaltuuksien kohteena olevien henkilöiden että sääntelyä soveltavien viranomaisten kannalta. Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että ehdotetun lainsäädännön toimivuutta seurataan sen varmistamiseksi, että esityksellä tavoitellut vaikutukset saavutetaan. Myös uudistuksen vaikutuksia poliisin työmäärään tulee seurata.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

5 luku. Salaiset tiedonhankintakeinot

15 §. Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset. Valiokunta toteaa, että pykälään lisättäväksi ehdotetussa 4 momentissa mainittu rikoslain 17 luvun 19 § on kumottu 1.1.2023 alkaen lailla 723/2022. Asiallisesti vastaavista teoista (lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito) on mainitusta ajankohdasta alkaen säädetty rikoslain 20 luvun 21 §:ssä, jossa enimmäisrangaistus on

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

korotettu kahteen vuoteen vankeutta. Ehdotetun 4 momentin alkuosa kattaa näin ollen jo esityksessä erikseen mainitun kriminalisoinnin. Valiokunnan käsityksen mukaan ehdotetussa säännöksessä ei ole enää erikseen tarpeen viitata tältä osin rikoslakiin. Hallintovaliokunta ehdottaa momentista poistettavaksi muotoilun "tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos".

25 §. Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen. Hallituksen esityksessä ehdotetaan pykälän 2 momentista poistettavaksi säännös siitä, että poliisi saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavalisen lain säätämisyjärjestyksessä on, että säännös joko säilytetään tältä osin voimassa olevassa muodossaan tai muuten säädöspäätöksellä huolehditaan valvonnallisin ja teknisin keinoin siitä, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan valmistelun tässä vaiheessa ei ole perusteltua harkita ja esittää uutta sääntelyä siitä, miten valvonnallisin ja teknisin keinoin voitaisiin varmistua laitteen oikeasta käyttötarkoituksesta. Valiokunnan käsityksen mukaan ennen mahdollisten uusien säännösehdoitusten esittämistä on tarpeen selvittää saatavilla olevien laitteiden teknisiä ominaisuuksia, verrata sääntelyä muita tiedonhankintakeinoja koskevaan samankaltaiseen menettelysääntelyyn ja varmistaa, ettei samalla menetettä ehdotuksen taustalla olleita hyötyjä toiminnan tehostamisesta. Hallintovaliokunta pitää saamansa selvityksen perusteella perusteltuna, ettei pykälän 2 momenttiin ehdotettua muutosta tässä yhteydessä toteuteta. Valiokunta ehdottaa pykälän poistamista lakiehdotuksesta. Tällä on vaikutusta myös lakiehdotuksen johtolauseeseen.

61 §. Teleyrityksen avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin. (Uusi). Pykälässä säädetään teleyrityksen avustamisvelvollisuudesta ja pääsystä eräisiin tiloihin. Pykälää ei hallituksen esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että pykälää on tarpeen muuttaa, jotta sen muotoilut ovat yhdenmukaisia poliisilain 5 luvun muuhun sääntelyyn ehdotettujen muutosten kanssa. Valiokunta ehdottaa pykälän otsikon sekä 1 ja 2 momentin muuttamista niin, että "teleyrityksen" sijasta viitataan "viestinnän välittäjään". Vastaava muutos ehdotetaan hallituksen esityksessä tehtäväksi esimerkiksi poliisilain 5 luvun 6 §:n 1 momenttiin. Myös johtolauseetta on tämän johdosta tarkistettava.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 275/2022 vp sisältyvän lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

poliisilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:n 3 momentti, 2 luvun 3 §:n otsikko ja 1 momentti, 5 luvun 5 §:n 1 momentti, 6 §:n 1 momentti, 7 §:n 2 ja 3 momentti, 8 §:n 1 ja 6 momentti, 10 §:n 1, 5 ja 6 momentti, 17 §:n 3 momentti, 23 §:n 2 momentti, ~~25 §:n 2 momentti~~, 28 §:n 2 momentti, 29 §:n 2 momentti, 30 §:n 1 momentti, 45 §:n 3 momentti, 50 §, 54 §:n 2 momentti, 56 §, 58 §:n 1 momentti ja 61 § sekä 5 a luvun 30 ja 41 § sekä 47 §:n 6 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 5 luvun 5 §:n 1 momentti, 7 §:n 3 momentti, 8 §:n 1 momentti, 10 §:n 1 ja 6 momentti, 23 §:n 2 momentti ja 58 §:n 1 momentti sekä 5 a luvun 30 ja 41 § ja 47 §:n 6 momentti laissa 581/2019, 5 luvun 7 §:n 2 momentti, 10 §:n 5 momentti, 28 §:n 2 momentti, 30 §:n 1 momentin suomenkielinen sanamuoto, 50 §, 54 §:n 2 momentti ja 56 § laissa 1168/2013 sekä 5 luvun 61 § osaksi laeissa 581/2019 ja 1195/2020 ~~25 §:n 2 momentti laissa 540/2020~~, sekä

lisätään 5 luvun 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1168/2013 ja 581/2019, uusi 4 momentti, 5 luvun 10 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1168/2013 ja 581/2019, uusi 7 momentti sekä 5 luvun 15 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1168/2013 ja 1269/2021, uusi 4 momentti seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Poliisin tehtävät

Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa (805/2011), rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa (806/2011) ja poliisihallinnon tehtävien järjestämisestä poliisin hallinnosta annetussa laissa (110/1992).

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

2 luku

Yleiset toimivaltuudet

3 §

Etsintäkuulutetun ja muun henkilön kiinniottaminen

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan on vangittava tai otettava säilöön. Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni myös muu henkilö, jonka tuomioistuin on määrännyt noudettavaksi tuomioistuimeen, vangittavaksi tai otettavaksi säilöön.

5 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot

5 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelulla tarkoitetaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 43 kohdassa tarkoitettussa yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitetyssä viestintäverkossa välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tämän luvun 8 §:ssä tarkoitettujen välitystietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 2 momentissa mainittuun rikokseen.

6 §

Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Jos on todennäköistä, että 5 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä välitystietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, poliisille voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen viestinnän välittäjän hallusta 5 §:ssä säädetyillä edellytyksillä.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

7 §

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Lupa telekuunteluun ja 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa luvan antopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu teko aika taikka toimenpiteen perusteena oleva vaara;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai henkilön ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;

4) telekuuntelua tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietojen hankkimista koskevan luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova 1 momentissa tarkoitettu poliisimies;

6) mahdolliset telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettu henkilö on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty tämän luvun 5 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. *Välitystiedolla* tässä laissa tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Tietojen luovuttamisesta hätäilmoituksia vastaanottaville viranomaisille säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:ssä.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

10 §

Televalvonnasta päättäminen

Tuomioistuin päättää 8 §:n 2 ja 5 momentissa sekä 9 §:n 1 ja 4—6 kohdassa tarkoitettua televalvonnasta sekä televalvonnasta 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika taikka toimenpiteen perusteena oleva vaara;
- 2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai henkilön ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;
- 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;
- 4) suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;
- 5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 6) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu poliisimies;
- 7) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

15 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Poliisi saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, ~~tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos.~~

17 §

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Poliisilla on oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Poliisille voidaan antaa lupa myös viranomaisten tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena ole-

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

van henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. Poliisi saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua sen sijaintipaikasta riippumatta.

23 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa.

~~25 §~~

~~*Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen*~~

~~Liikenne- ja viestintävirasto tarkastaa, ettei 1 momentissa tarkoitettu tekninen laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.~~

28 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Poliisi saa rikoksen estämiseksi kohdistaa henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun muuhun rikokseen kuin törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen tai törkeään tulliselvitysrikokseen taikka jos tämän voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän tai myötävaikuttavan rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettuun rikokseen. Edellytyksenä on muun kuin tapon, murhan tai surman osalta lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

29 §

Rikoksentelekielto

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

rikesakko, tai liikenerikkomuksen, jos teko on ollut välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

30 §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Sen estämättä, mitä 29 §:n 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;
 - 2) poliisimiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vauraudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
 - 3) avustaminen edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista.
-

45 §

Menettely tuomioistuimessa

Jos henkilö on 7 §:n 3 momentin 2 kohdan tai 10 §:n 6 momentin 2 kohdan mukaisesti tuntematon ja tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää tai paljastettavaa rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsitelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu.

50 §

Kuuntelu- ja katsehuikiellot

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katsehuua ja teknistä laitetarkkailua koskeviin kieltoihin sovelletaan, mitä pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä säädetään.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

54 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
 - 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
 - 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
 - 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
 - 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
 - 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
 - 7) kiristys;
 - 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
 - 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen tai virka-aseman väärinkäyttäminen; taikka
 - 10) huumausainerikos.
-

56 §

Telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että telekuuntelu tai televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tällaiset kuuntelulla saadut tallenteet ja televalvonnalla saadut tiedot sekä tällaisilla tiedonhankintakeinoilla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa, taikka että toimenpiteen kohteena oleva henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

58 §

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen

Telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

käytön lopettamisesta. Henkilöön kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

61 § (Uusi)

Viestinnän välittäjän avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin

Viestinnän välittäjän on ilman aiheetonta viivytystä tehtävä televerkkoon telekuuntelun ja televalvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava poliisiviranomaisen käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa telekuuntelu tai televalvonta toteutetaan poliisiviranomaisen toimesta teknisellä laitteella. **Viestinnän välittäjän** on lisäksi annettava pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot

Poliisilla sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä on oikeus telekuuntelua varten tarpeellisen yhteyden kytkemiseksi päästä myös muihin kuin **viestinnän välittäjän** hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan vakituiseen asumiseen käytettyihin tiloihin. Toimenpiteestä päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies. Kotietsinnästä säädetään erikseen

5 a luku

Siviilitiedustelu

30 §

Telekuunteluun, televalvontaan ja tukiasematietoihin liittyvät jäljentämiskiellot

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 27 kohdassa tarkoitetun teleyrityksen (*teleyritys*) tai 41 kohdassa tarkoitetun yhteisötalajan hallussa olevaa asiakirjaa tai dataa, joka sisältää tämän lain 5 luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viestiin liittyviä tietoja taikka mainitun luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuja välitystietoja tai 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tukiasematietoja, ei saa jäljentää.

41 §

Kuuntelu- ja katselukiellot siviilitiedustelussa

Telekuuntelua, telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen viestintään, josta viestinnän osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16 tai 20 §:n tai 22 §:n 2 momentin nojalla.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

Jos telekuuntelun, telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen, teknisen kuuntelun, teknisen katselun tai teknisen laitetarkkailun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka kuuntelu ja katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitetut kuuntelu- ja katselukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 momentissa tarkoitettu henkilö osallistuu siviilitiedustelun kohteena olevaan toimintaan, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta, ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta tai teknisestä laitetarkkailusta.

47 §

Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen

Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta, valeostosta, tietolähteen ohjatusta käytöstä, paikkatiedustelusta, muuhun kuin viestiin kohdistuvasta jäljentämisestä ja muuhun kuin viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä siviilitiedustelussa ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa 44 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen perusteella. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2—7 momentissa säädetään. Silloin, kun käsitellään pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 3 momentissa tarkoitettua tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan ilmoituksen lykäämistä tai ilmoituksen tekemättä jättämistä, vaatimuksen tekee suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin salaisiin tiedonhankintakeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

Valiokunnan mietintö HaVM 42/2022 vp

Helsingissä 17.2.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mari Rantanen ps
varapuheenjohtaja Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Mats Löfström r
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Matti Semi vas
jäsen Jenna Simula ps
jäsen Kari Tolvanen kok
jäsen Heidi Viljanen sd
varajäsen Ben Zyskowicz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Henri Helo